

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ
ПРИВАТНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«МЕДИКО – ПРИРОДНИЧИЙ УНІВЕРСИТЕТ»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Заступник ректора
з навчальної роботи

Світлана ГІЛНА

«28» 08 2023 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ПОРІВНЯЛЬНА ТА ЗООПСИХОЛОГІЯ»

Рівень вищої освіти: перший (бакалаврський) рівень

Галузь знань: 05 Соціальні та поведінкові науки

Спеціальність: 053 Психологія

Освітня програма: Психологія

Миколаїв, 2023

Робоча програма навчальної дисципліни «Порівняльна та зоопсихологія»
для студентів ступеня вищої освіти «бакалавр».

За спеціальністю 053 «Психологія»

Розробник: Шапошникова Ю.Г. - доцент

Робочу програму затверджено на засіданні кафедри психології

Протокол № 1 від 27.08.23р

Завідувач кафедри психології Петьков В.А.

Робочу програму погоджено Вченою радою університету

Протокол № 2 від 28.08.23р

Голова Вченої ради Михайло Волков

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		очна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 5	Галузь знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»	Цикл вибіркових дисциплін	
Мова викладання – Українська мова	Спеціальність (професійне спрямування): 053 «Психологія»		
Загальна кількість годин – 150			3-й
Тижневих годин для: ОФН – 4	Освітньо-кваліфікаційний рівень: перший (бакалаврський) рівень	Семестр	
		5-й	
		Лекції	
		24 год.	
		Лабораторні	
		-	
		Семінарські	
		48 год.	
	Самостійна робота		
	78 год.		
	Вид контролю:		
	Залік		

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить: для очної форми навчання 150 – год.: 72 год. – аудиторні заняття, 78 год. – самостійна робота (60 % до 78 %).

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «Порівняльна та зоопсихологія» є ознайомлення студентів з історією становлення й основними напрямками зоопсихології та порівняльної психології як однієї з самостійних психологічних дисциплін, з теоріями, методами, за допомогою яких вивчається психіка та психологічне поведіння тварин та людей.

Основними **завданнями** вивчення дисципліни «Порівняльна та зоопсихологія» є цілеспрямоване оволодіння студентами теоретичними знаннями з зоопсихології та порівняльної психології. Міждисциплінарні зв'язки: вивчення даного курсу базується на знаннях основних положень загальної психології, антропології, етології, зоопсихології. Вимоги до знань та вмінь.

Основні завдання вивчення дисципліни полягають в теоретичній та практичній підготовці студентів з питань:

- категоріальний апарат та методологічні засади порівняльної психології, зоопсихології і етології.

- методи дослідження психічної діяльності тварин.

- механізми поведінки тварин, нервові і гормональні компоненти, що обумовлюють складне поведіння тварин.

- інстинктивна поведінка тварин, структура поведінкового акту, сучасних уявлень про інстинктивну діяльність, загальні характерні ознаки, що відрізняють психічні особливості тварин і людини.

- формування нервової системи у процесі філогенезу і її зв'язку з різними рівнями психічної діяльності.

- еволюція психіки, основні етапи розвитку і становлення психіки в процесі філогенезу;

- особливості мікроеволюційного процесу, вплив психіки на антропогенез.

Під час вивчення дисципліни «Порівняльна та зоопсихологія» у здобувачів вищої освіти мають сформуватися компетентності:

I. Загальні:

ЗК 1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК 2. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

II. Фахові:

ФК 01. Здатність оперувати категоріально-понятійним апаратом психології.

ФК 02. Здатність до ретроспективного аналізу вітчизняного та зарубіжного досвіду розуміння природи виникнення, функціонування та розвитку психічних явищ.

ФК 03. Здатність до розуміння природи поведінки, діяльності та вчинків.

ФК 15. Здатність виявляти толерантність до міжкультурних форм самовираження й само здійснення індивідуальності, до несхожості наукових поглядів, методологічних підходів тощо.

У ході вивчення навчальної дисципліни «Порівняльна та зоопсихологія» може бути досягнуто таких програмних результатів навчання:

ПРН 2. Розуміти закономірності та особливості розвитку і функціонування психічних явищ в контексті професійних завдань для розуміння спеціальних розділів психології з метою майбутньої спеціалізації та освоєння міждисциплінарного зв'язку.

ПРН 3. Здійснювати пошук інформації з різних джерел, у тому числі з використанням інформаційно-комунікаційних технологій для вирішення професійних завдань.

ПРН. 19. Враховувати індивідуальну варіативність становлення людини як індивіда, особистості, суб'єкта діяльності.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться: 150 год. / 5 кр. ECTS.

3.Програма навчальної дисципліни

КРЕДИТ 1. Теоретичні основи зоопсихології та порівняльної психології

Тема 1. Зоопсихологія як наука.

Історія зоопсихології. Зоопсихологія з античних часів до створення першого еволюційного вчення. Предмет, завдання, методи і значення зоопсихології.

Тема 2. Інстинкт

Поняття інстинкту. Сучасні уявлення про інстинкті. Інстинкт як основа формування поведінки тварин. Внутрішні і зовнішні чинники. Структура інстинктивної поведінки.

КРЕДИТ 2. Теоретичні аспекти поведінкових патернів

Тема 3. Поведінка.

Основні форми поведінки тварин. Харчова поведінка. Комфортна поведінка. Статева поведінка. Оборонна поведінка. Агресивна поведінка. Територіальна поведінка. Батьківська поведінка. Соціальна (групова) поведінка. Дослідницька поведінка.

Тема 4. Навчання.

Процес навчання. Роль пізнавальних процесів у формуванні навичок. Навчання і спілкування. Наслідування у тварин.

КРЕДИТ 3. Психологічні особливості психічної діяльності тварин в онтогенезі

Тема 5. Розвиток психічної діяльності тварин в онтогенезі.

Розвиток психічної діяльності в пренатальному періоді. Розвиток психіки тварин в ранньому післяпологовому періоді. Розвиток психічної діяльності в ювенільному (ігровому) періоді. Ігри тварин

Тема 6. Поведінка при конфлікті.

Типи поведінки при конфлікті. Історія розвитку уявлень про зміщеною активності.

КРЕДИТ 4. Загальна характеристика психіки

Тема 7. Загальна характеристика психіки тварин. еволюція психіки

Загальна характеристика психічної діяльності тварин. Рівні розвитку сенсорної психіки. Перцептивна психіка. Проблема інтелекту у тварин.

Тема 8. Психіка людини.

Еволюція психіки людини в філогенезі. Проблема зародження суспільних відносин і членороздільного мовлення. Походження трудової діяльності.

КРЕДИТ 5. Етологія як один із напрямів вивчення психіки тварин

Тема 9. Етологія.

Етологія як один із напрямів вивчення психіки тварин. Етологія на сучасному етапі розвитку

Тема 10. Мова тварин.

Мова емоцій. Комунікаційне поведінку приматів в природі і в умовах експерименту. Особливості мови шимпанзе.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви тем	Кількість годин											
	Очна форма						Заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п, с	лаб	інд	с.р.		л	п, с	лаб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Кредит 1. Теоретичні основи зоопсихології та порівняльної психології												
Тема 1. Зоопсихологія як наука.	14	2	4			8						
Тема 2. Інстинкт	16	2	8			6						
Разом за кредитом 1	30	4	12			14						
Кредит 2. Теоретичні аспекти поведінкових патернів												
Тема 3. Поведінка.	16	2	4			10						
Тема 4. Навчання.	14	2	4			8						
Разом за кредитом 2	30	4	8			18						
Кредит 3. Психологічні особливості психічної діяльності тварин в онтогенезі												
Тема 5. Розвиток психічної діяльності тварин в онтогенезі.	18	4	6			8						
Тема 6. Поведінка при конфлікті.	12	2	4			6						
Разом за кредитом 3	30	6	10			14						
Кредит 4. Загальна характеристика психіки												
Тема 7. Загальна характеристика психіки тварин. Еволюція психіки	16	2	6			8						
Тема 8. Психіка людини.	14	2	4			8						
Разом за кредитом 4	30	4	10			16						
Кредит 5. Етологія як один із напрямів вивчення психіки тварин												
Тема 9. Етологія.	14	2	4			8						
Тема 10. Мова тварин.	16	4	4			8						
Разом за кредитом 5	30	6	8			16						
Всього	150	24	48			78						

5. Теми семінарських, практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Тема 1. Зоопсихологія як наука.	4
2	Тема 2. Інстинкт	6
3	Тема 3. Поведінка.	4
4	Тема 4. Навчання.	4
5	Тема 5. Розвиток психічної діяльності тварин в онтогенезі.	6
6	Тема 6. Поведінка при конфлікті.	4
7	Тема 7. Загальна характеристика психіки тварин. Еволюція психіки.	6
8	Тема 8. Психіка людини.	4
9	Тема 9. Етологія.	4
10	Тема 10. Мова тварин.	4
Всього:		48

6. Теми лабораторних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
	Не передбачено навчальним планом	

7. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Тема 1. Зоопсихологія як наука.	8
2	Тема 2. Інстинкт	6
3	Тема 3. Поведінка.	8
4	Тема 4. Навчання.	10
5	Тема 5. Розвиток психічної діяльності тварин в онтогенезі.	8
6	Тема 6. Поведінка при конфлікті.	6
7	Тема 7. Загальна характеристика психіки тварин. Еволюція психіки.	8
8	Тема 8. Психіка людини.	8
9	Тема 9. Етологія.	8
10	Тема 10. Мова тварин.	8
Всього		78

8. Методи навчання

Традиційні методи навчання:

– пояснювально-ілюстративний метод – студенти отримують знання на лекції, з навчальної або методичної літератури, через електронний посібник в «готовому» вигляді. Сприймаючи й осмислюючи факти, оцінки, висновки, студенти залишаються в рамках репродуктивного (відтворюючого) мислення; застосовується для передачі великого масиву інформації;

– репродуктивний метод – застосування вивченого на основі зразка або правила, діяльність студентів носить алгоритмічний характер, тобто дія виконується на основі інструкцій, приписів, правил в аналогічних, подібних з показаним зразком ситуаціях;

– метод проблемного викладу – використовуючи різноманітні джерела й засоби, педагог, перш ніж викладати матеріал, ставить проблему, формулює пізнавальне завдання, а потім, розкриваючи систему доказів, порівнюючи точки зору, різні підходи, показує спосіб вирішення поставленого завдання, студенти як би стають свідками й співучасниками наукового пошуку;

– частково-пошуковий, або евристичний, метод – організація активного пошуку рішення висунутих у навчанні (або самостійно сформульованих) пізнавальних завдань або під керівництвом педагога, або на основі евристичних програм і вказівок, процес мислення набуває продуктивного характеру, але при цьому поетапно направляється й контролюється педагогом або самими студентами на основі роботи над програмами (у тому числі й комп'ютерними) і навчальними посібниками, найчастіше застосовується як спосіб активізації мислення, порушення інтересу до пізнання на практичних заняттях і колоквіумах;

– дослідницький метод – після аналізу матеріалу, постановки проблем і завдань і короткого усного або письмового інструктажу студенти самостійно вивчають літературу, джерела, ведуть спостереження й вимірювання й виконують інші дії пошукового характеру; ініціатива, самостійність, творчий пошук проявляються в дослідницькій діяльності найбільш повно.

Активні методи навчання:

– практичні вправи, у процесі виконання яких студенти моделюють свої дії у різних навчальних і виховних ситуаціях майбутньої професійної діяльності;

– аналіз конкретних ситуацій як індивідуально, так і в малих навчальних групах (6-8 осіб), у ході розбору яких студенти не тільки вчаться формулювати проблеми й ухвалювати рішення щодо них, але й виробляють ряд важливих навичок в області міжособистісної комунікації, групової роботи й лідерства;

– робота в малих навчальних групах, у ході якої студенти виконують практичні вправи, розбирають конкретні ситуації, готують групові проекти й беруть участь у ділових іграх; така робота допомагає студентам освоювати рольову поведінку, учитися ефективному спілкуванню й обміну досвідом, виробляти лідерські якості.

– ділові ігри носять комплексний характер і проводяться для студентів на основі закордонних методик, сприяючи більш глибокому розумінню й ефективному закріпленню вивчених ними дисциплін.

– Широко використовуються методи відео й комп'ютерної комунікації.

9.Методи контролю

Оцінювання якості знань студентів, в умовах організації навчального процесу за кредитно-трансферною системою здійснюється шляхом поточного, кредитного, підсумкового (семестрового) контролю за 100-бальною шкалою оцінювання, за шкалою ECTS та національною шкалою оцінювання.

Комплексна діагностика знань, умінь та навичок студентів з дисципліни здійснюється на основі результатів проведення поточного і підсумкового контролю знань (заліку).

Форма поточного контролю – усне опитування, тестування на практичних заняттях, виконання індивідуальних завдань.

Періодична форма контролю – виконання комплексних контрольних робіт, розробка проектів, колоквіуми, творчі роботи.

Форма підсумкового контролю – залік на основі суми балів набраних за кожний кредит та складання власне заліку.

Критеріями оцінювання є:

а) при усних відповідях: повнота розкриття питання; логіка викладення, культура мови; впевненість, емоційність та аргументованість; використання основної та додаткової літератури; аналітичні міркування, уміння робити порівняння, висновки;

б) при виконанні письмових завдань: повнота розкриття питання; цілісність, систематичність, логічна послідовність, уміння формулювати висновки; акуратність оформлення письмової роботи; підготовка матеріалу за допомогою комп'ютерної техніки.

Розподіл балів, які отримують студенти

Розподіл балів, які отримують студенти під час аудиторних занять та самостійної роботи впродовж семестру, наведений в таблиці.

Під час заліку застосовується наступна шкала оцінювання:

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90-100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
1-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

10.Перелік питань до заліку

1. Предмет и задачі зоопсихології.
2. Історія розвитку и становлення порівняльної психології, її зв'язок з етологією, фізіологією вищої нервової діяльності и зоологією.
3. Основні сучасні підходи до вивчення психіки та форм поведінки тварин.
4. Умови виникнення та сутність елементарних форм психічного відображення
5. Поняття про подразливість як особливо біологічну форму відображення
6. Виникнення чутливості – якісно своєрідної вищої форми подразливості – елементарної форми психічного відображення.
7. Психіка вищих хребетних тварин як цілковито новий и Виключно важливий фактор їх еволюції.
8. Методи зоопсихологічних досліджень.
9. Розвиток концепції інстинкту (доеволюційна, еволюційні та сучасні погляди).
10. Основні етапи розвитку психіки тварин в еволюції (за А. М. Леонтьєвим).
11. Поняття латентного навчання (експерименти Е. Толмена).
12. Імітаційне навчання (схема К. Е. Фабрі)
13. Стадія елементарної сенсорної психіки, її рівні. Елементарні форми поведінки тварин: навчання, звикання.
14. Стадія перцептивної психіки. Активний пошук позитивних подразників, орієнтація за окремий властивостями предметів и явищ навколишнього середовища.
15. Типи нервової системи тварин и їх зв'язок з різними формами поведінки.
16. Поява деяких форм групової поведінки та її значення для життєдіяльності тварин.
17. Предметні сприйняття як вищий рівень перцептивної психіки.
18. Особливості форм поведінки и психіки хребетних тварин у порівнянні з безхребетних.
19. Інтелектуальна (розумна) поведінка – найвищий ступень психічного розвитку тварин. Здатність Вищих тварин відображати зв'язки між предметами, подіями та явищами зовнішнього світу.
20. Біологічна обумовленість психіки тварин. Залежність інтелектуальної поведінки тварин від засоби життя и суто біологічних закономірностей.
21. Обмеженість мови тварин як засоби передачі и аналізу інформації. Відсутність у тварин стійкого об'єктивно-предметного відображення дійсності.
22. Умови виникнення и специфічні риси людської свідомості.
23. Особливості людської свідомості як якісно нової форми психічного відображення.

24. Значення суспільно-корисної праці, членороздільної мови та колективного засоби життя як основних факторів розвитку людської психіки.
25. Теорії гри.
26. Діяльність як соціальна категорія.
27. Біологічні основи формування специфічних форм людської діяльності.
28. Походження людини, фактори антропосоціогенезу.
29. Значні відмінності "знарядь" тварин від процесів виготовлення та застосування знарядь праці людини.
30. Якісні Відмінності об'єднань людей від групових форм життя тварин.
31. Характеристика нижчого рівня розвитку елементарної сенсорної психіки.
32. Характеристика вищого рівня розвитку елементарної сенсорної психіки.
33. Характеристика нижчого рівня розвитку перцептивної психіки.
34. Характеристика вищого рівня розвитку перцептивної психіки.
35. Методи класичної дресирування тварин. Правила вироблення навичок у тварин при дресируванню.
36. Зоотерапія. Види зоотерапії. Прикладна зоопсихологія.
37. Характеристика організованих співтовариств тварин. Ознаки домінантною особини.
38. Мова тварин. Відмінність мови тварин від природної мови людини
39. Загальні закони навчання. Класифікація навчання.
40. Вивчення елементів свідомості у тварин.
41. Спілкування з тваринами за допомогою мов-посередників.
42. Групове поведінка тварин. «Соціальні знання» тварин і життя в спільноті.
43. Гра і дослідницька поведінка у вищих тварин.
44. Вроджена і купується в поведінці тварин.
45. Види навчання.
46. Латентне навчання і інсайт як особливі види навчання.
47. Імпрінтинг як особливий вид навчання.
48. Облігатне і факультативне навчання.
49. Оперантне навчання і класичне умовлення.
50. Наслідування у тварин. Алеломіметична поведінка і імітаційне навчання.
51. Методи дослідження інстинктивного поведінки тварин.
52. Інстинктивна поведінка тварин. Розвиток уявлень про взаємозв'язок інстинкту і навчання в історії зоопсихології.
53. Групове поведінка тварин і проблема зародження суспільних відносин.
54. Можливості та обмеження використання «анімотерапії» в діяльності клінічного психолога.
55. Порівняльне вивчення раннього онтогенезу дітей і дитинчат людиноподібних мавп.
56. Групове поведінка тварин і проблема зародження суспільних відносин.

57. Поведінка людини і тварин – генетична спорідненість і якісні відмінності.
58. Гарматна діяльність. Особливості гарматної діяльності у антропоїдів.
59. Маніпуляційна активність і її значення для розвитку психіки тварин.
60. Еволюційний вчення Дарвіна.

11. Методичне забезпечення

1. Навчально-методичний комплекс з дисципліни «Порівняльна та зоопсихологія».
2. Опорний конспект лекцій з навчальної дисципліни «Порівняльна та зоопсихологія».
3. Методичні рекомендації до підготовки семінарських, практичних занять та самостійної роботи з дисципліни «Порівняльна та зоопсихологія».

12. Рекомендована література

1. Гічан І. С. Порівняльна психологія. Зоопсихологія. Конспект лекцій. – К. : НАУ, 2003. – 73 с.
2. Губко О. Т. Основи зоопсихології : Навчальний посібник / За ред. С. І. Болтівця. – К. : Світогляд, 2006. – 190 с.
3. Зоопсихологія з основами етології. – Шевців М., Філоненко М. – К: Центр учбової літератури, 2013. – 242 с.
4. Зоопсихологія та порівняльна психологія: підручник / Н. В. Коляденко. – Київ : ДП «Вид. дім «Персонал», 2019. – 508 с
5. Кулеша-Любінець М. М. Порівняльна психологія: навчально-методичний комплекс. – Івано-Франківськ: Симфонія форте, 2011. – 72 с.
6. Москалець В. П. Зоопсихологія і порівняльна психологія: Підручник. – Київ: «Центр учбової літератури», 2014. – 198 с.
7. Москалець В. П. Зоопсихологія і порівняльна психологія: Підручник. Вид. 2-ге, переробл., доповн. – Київ: Ліра-К, 2020. – 204 с.
8. Чайченко К. Е. Зоопсихологія та порівняльна психологія / К. Е. Чайченко – К., 1992. – 147 с.